

AFGANİSTAN'DA DİL POLİTİKALARI

Hayri AYSULTAN*

Özet: Dil bir toplumun millî kimliği olduğu gibi, milletler arası maddî ve manevî alışverişinin önemli aracı niteliğini de taşımaktadır. Bu çalışmada önce Afganistan'ın siyasal ve kültürel durumu üzerine kısaca durulmuş, etnik ve demografik yapı hakkında da açıklamalar yapılmıştır. Daha sonra Afganistan'da Türkçe eğitimi, Türkçeyle ilgili kurumların oluşumu hakkında bilgiler verilmiş ve hükümetin uyguladığı dil politikalarından bahsedilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Afganistan, Dil, Politika, Türkçe

Politics of Language in Afghanistan

Abstract: This study has been carried out in Afghanistan under the title “ The Politik of Language in Afghanistan” In this study, not only has Afghanistan's political, social and cultural situation been briefly explained but also some remarks have been made about its ethnic and demographic structure.

The main concern of this study is the Turkish Language education in Afghanistan. its history has been examined under different periods. Research on the formation, sustainability, to Turkish language has been carried out and Since a study has been carried out regarding Turkish Language education in Afghanistan, some research based on documents about the cultural life and social situation local, Turkish.

Key Words: Afghanistan, Language, politics, Turkish.

Giriş

Yazar ve gazeteci Yavuz Selim “Afganistan ve Dostum” adlı kitabında; “900'lerden önce çizilmiş dünya haritalarına bakılacak olursa, Afganistan adıyla dünyaya tanıtılan bu topraklar geçmişte Tatariya, Barbaria adlı göçebeler diyarı, atlı akıncılar imparatorluğu, İskitler ve Sakalar Ülkesi ve Belh, Horasan Cenubi Türkistan Turan Zemin ve Türkistan” şeklinde bir tanımlama yapmaktadır.

Afganistan'da İslamiyet Halife Hazreti Osman zamanında yani 10. yy da Gazneliler Devleti Sebüktekin döneminde kurulmuş, Sultan Mahmut döneminde yükselişe geçmiştir. Selçuklu hâkimiyeti 7. yüzyılın ortalarına kadar devam etmiş son Selçuklu hükümdarı Sultan Sencer'in

---

* Afganistan, Kabil Üniversitesi, Dil ve Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Öğretim Üyesi: aysultan.hayri@gmail

vefatından sonra bu bölgede Gurlular egemen olmuşlardır. 12. yüzyıl sonuna doğru Harzemşahlar devleti Sultan Alâeddin'in annesi Türkan Hatun yönetiminde kurulmuş ve bu devir Türklerin altın çağı bu coğrafyada sayılmıştır. Çünkü Türkistan toprakları Irak'a kadar genişlemiştir. Emir Timur ve akabinde Babür Şah'ın Hindistan'ın içlerine kadar genişlettiği Türk hâkimiyeti 18. yüzyılın ilk yarısında Britanya İmparatorluğu ile Çarlık Rusyası'nın anlaşmasıyla parçalanmış ve Afganistan'da Emir Abdurrahman Han devletin başına getirilmiştir. Onun ölümünden sonra oğlu Habibullah Han tahta çıkmıştır. 1919'da Emir Habibullah öldürülüp yerine Amanullah Han'ın tahta çıkması Afganistan'da yeni bir dönemi başlatmıştır. Amanullah Han, tahsil görmüş, yenilik taraftarı ve demokrat bir lider olmasına rağmen tecrübesizliğinin kurbanı olmuş ve hâkimiyeti sağlayamamıştır. Sonra sırasıyla Nadir Han, oğlu Zahir Şah Afganistan tahtına geçmiştir.

17 Temmuz 1973 tarihinde Muhammed Davud Han Afganistan'da krallık sistemini sona erdirip cumhuriyeti ilan etti. Davud Han hükümeti de pek uzun sürmedi. Çünkü 27 Nisan 1978 tarihinde komünist darbe Davud Han'ı ailesiyle birlikte yok etti ve komünist bir hükümet kuruldu.

Afganistan'da iki yüz yıl öncesine kadar Türk hâkimiyeti ve devletlerinin hüküm sürdüğü bilinmektedir.

1.1 Nüfus Dağılımı

1979 yılında on sekiz milyon olarak tahmin edilen Afganistan nüfusu, bugün tabii ki daha fazladır. İsmail İbrahim'e göre Afganistan'da "2003 yılında 25 milyon"; Yavuz Selim'e göre "2004 yılında 29 milyon" ve en son bilgilere göre 30 milyonu aşkın insan yaşamaktadır.

Bu coğrafyada yaşayan milletler farklı dillerde konuşmaktadır. Peştunlar, Tacikler, Türkler, Hazaraların çoğunluğu oluşturduğu Afganistan'da Belluçi, Paşaii, Nuristani, vb küçük topluluklar da yaşamaktadır.

Resmi kaynaklara göre Peştunlar %50 ile çoğunluğu oluşturmaktadır. Afganistan'da Tacikler %25 oranındadır. Hazarlar %6, diğerleri 1 milyonu geçmeyen topluluklardır. Afganistan'da Türkler resmi kaynaklara göre %8-10 arasında gösterilmektedir. Günümüzde Afganistan'ın 30 milyonluk nüfusunun üçte birinden fazlası yani 10-12 milyon Özbek, Türkmen, Uygur, Tatar, Kazak ve Kırgız topluluğu yaşamaktadır.

1.2 Türklerin Yaşadığı Bölgeler

Yavuz Selim “Afganistan ve Dostum” adlı kitabında; Afganistan Türklerinin çoğunluğu oluşturduğu konusunda şunları söylemektedir: “Afganistan’da Peştunlardan sonra (belki de birinci sırada) en kalabalık nüfusa Türkler sahiptir. Türklerin yoğunlukla yaşadıkları kuzey bölgesi (Afgan Türkistanı veya Güney Türkistan) olarak bilinir. Bu bölge her ne kadar Afganistan sınırları içinde kalsa da Hazar Denizi’nden Kaşgar’a Urallardan Hindukuş Dağları’na kadar uzanan büyük Türkistan’ın tabii bir parçasıdır. Ülkenin en doğusundaki Vahan Koridoru’ndan en batıdaki Herat şehrine kadar uzanan Afgan Türkistanı; Katağan ve Türkistan olmak üzere iki ayrı bölgeye ayrılır. Özbek ismi olan Katağan Bölgesi’nin merkezi Talukan (Tahhar), Türkistan’ın merkezi ise Mezar-ı Şerif’tir. (Belh) Türkler yoğun olarak kuzey ilerinde yaşarlar. Kuzey Afganistan’ın tamamına yakını Türk’tür. Bununla birlikte güney bölgelerinde de bazı Türk boyları bulunmaktadır. Ancak bunlar Peştun veya Taciklerle kaynaşarak milli kimliklerini kaybetmiştir. Özbek ve Türkmen Türkleri Afganistan’daki en kalabalık Türk boylarıdır. Kazak, Kırgız, Kızılbaş, Uygur ve Tatar gibi Türk toplulukları dokuz ila on bir milyon arasında bir nüfusa sahiptir. Afganistan Türklerinin yaşadığı bölgeler; Badahşan’dan başlayarak Tahar, Samangan, Qunduz, Bağlan, Mezar-ı Şerif, Şıbırgan, Sar-ı Pul, Andhoy, Faryab ve Herat olarak gösterilebilir.

Afganistan’daki Türklerin çoğunluğunu 6/10 ila Özbekler oluşturur. İkinci büyük Türk topluluğu ise 2/10 Türkmen ve kalanını Uygurlar, Tatarlar, Kazaklar, Kırgızlar oluşturmaktadır.

Afganistan tarihin başlangıcından beri Türk yurdudur. Geçmişte bu bölge Türkistan ve Horasan ismiyle anılmıştır. Bugünkü Afganistan eski Güney Türkistan’dan ibarettir. Bugünkü Afganistan’ın Salang denilen bölgesinden yukarısına Türkistan denilmektedir. Tarihte binlerce yıl boyunca bu bölgede Türk Devletleri kurulmuştur. Avrasya Türk Dernekleri Başkanı Hakan Yavuz Demir bu konuda, “Anadolu Türk” internet sitesinde şöyle demektedir: “Tarih bilim adamlarının ve bizlerin bilgi bu gerçek son seksen sene içinde defalarca inkâr edilmeye veya gözden uzak tutulmaya çalışılmıştır. Ancak Afganistan’ın bütününde MÖ.125 - MS.40 Saka Türkleri, MS.40-425 Kuşanlar, MS.425-566 Akhunlar hükümran olduğu bölge 7. asrın sonlarına doğru hızlı bir şekilde İslami-

yeti kabul etmiştir. Araplarla savaşıyan Tegin şahlardan sonra 10. asırda Gazneli Türklerin önderliğinde yine bir Türk Devleti kurulmuştur. Gazneli Sultan Mahmut zamanında (999-1030) Afganistan'daki Müslüman Türk nüfusu İslami Hindistan'a kadar yayılmıştır. 1040 yılında Gazneli hâkimiyeti yerini Selçuklulara bırakmıştır. 12. asırda bölgede Harezmi Şahlar daha sonraları ise Büyük Timur Devleti, Babür Şah Devleti, Avşar Devleti, Türkistan Beylikleri ile yakın zamana kadar Afganistan'da mutlak Türk Hâkimiyeti yaşanmıştır. Ancak bölgede en son Türkistan hanlarından Dilaverhan öldürülünce 1887, Türk Hâkimiyeti zayıflamaya başlamıştır” (<http://www.atin.org/detail>. 08.10.2009).

“Neticede 1800'lü yılların sonuna doğru, Çarlık Rusyası ve Büyük Britanya Krallığı, sömürge bölgeleri arasında, hâkimiyet sahasını ayırmak amacıyla ile Afganistan ismiyle tampon bir devlet kurmaya karar vermiştir. Çarlık Rusyası Türkistan coğrafyasında, Büyük Britanya İmparatorluğu Hindistan'da emperyalist emellerini gerçekleştireceklerdir. Bu iki hâkimiyet sahası arasında da yönetiminde İngilizlerin denetimindeki Peştunların hâkim olacağı tampon bir devlet olan Afganistan tarih sahnesine çıkmıştır. Bölgede hüküm süren Türk varlığı böylece artık devre dışı bırakılmıştır. Günümüze kadar da böyle devam ede gelmiştir. Her zaman için dış güçlerin denetimi ve yönlendirmesindeki çeşitli Peştun gruplar iktidarda tutularak, bölgenin asıl sahibi olan Türklere söz hakkı verilmemiştir. Afganistan'da yaşayan Türklere kırılmaya, yok edilmeye, sürgüne tabi tutulmaya çalışılmıştır.

1.3 Afganistan'da Dil Politikaları

Afganistan Devleti kuruluş tarihinden itibaren hâkim tabakayı oluşturan Peştunlar tarafından yönetilmiş, Peştu dilinin resmîyete geçip yayılması için büyük çaba sarf edilmiştir. Hatta bu amaca ulaşmak için güçlü bir dil ve kültür geleneğine sahip olan Türkleri yok etmeye çalışmışlardır.

Tarihi ve kültürel alanda yaşam mücadelesi veren Afganistan Türklerinin gelen durumu eskiye göre biraz değişmiş olsa da siyasi hayatı pek değişmemiştir. Çünkü Afganistan'da geçmişten günümüze dek Afgan devlet erbapları buranın yerli Türkleri olan Özbekler, Türkmenler, Uygurlar, Kazaklar, Tatarlar ve Kırgızlara karşı adil davranmamış Türkçeyi bölgesel lehçe olarak zaman zaman da yok sayarak tüm insani haklarını çiğnemiştir.

Afganistan devleti kurulduğu dönemden itibaren dil politikasında hâkim tabaka olan Peştu dili üzerine yoğunlaşmış ve mecburi dersler ve işyerinde Peştu dil kursları ile bu dil millileştirilmeye çalışılmıştır. 1920'li yıllardan itibaren Peştu dilini bilmeyen resmi dairelere işe alınmamıştır. Memurlara mecburi dil kurslarından mezuniyet belgesi alma şartı getirilmiştir. Mezuniyet belgesini başarıyla elde edemeyen işten atılmış veya terfi ettirilmemiştir. Tüm bunlara rağmen Afganistan'da Peştu dili millileşememiş tersine memleket genelinde Derice tüm milletin ortak dili olarak, işte, okulda, pazarda hatta resmi dairelerde kullanılan bir dil haline gelmiştir.

Afganistan'ın 1965'te çıkardığı anayasanın 3. maddesi "Afganistan dilleri genelinden Peştuca ve Darica resmi dil olarak kabul eder"; Fakat Darice kendiliğinden tüm kamu sektörünün ve devletin ortak dili olmayı başarmıştır. Devletin dil politikaları ve kanunlarına göre Peştuca birinci ve Darice ikinci resmi dil olmalıydı.

Afganistan'daki Türklerin farklı siyasi, sosyal ve kültürel baskılar altında kendi ana dilleri olan Türkçeyi (Özbek Türkçesi ve Türkmen Türkçesi) günlük hayatlarında kullanabildikleri, bu dili eğitim, sanat ve kültür hayatlarında kullanmalarının ise yasaklandığı bilinmektedir. Afgan hükümetinin Türklere karşı uyguladığı bu siyaset hakkında Türk Dünyası El Kitabının Afganistan Türkleri Edebiyatı Bölümünde şunlar yazılıdır: "Afganistan hükümetlerinin Türklere karşı uyguladıkları ikinci sınıf vatandaş değil köle muamelesi Türklerin kültürünü derin bir şekilde etkiledi. Özbek sözlü edebiyatı zenginliğini koruyabildiği halde, yazılı edebiyat bir takım ferdi çabalarla sınırlı kaldı. Son yüzyılda Afganistan da yine Nevai ve Babür'ün edebi mirasına sahip çıkan bazı şairler görüyoruz: Maymanalı Abulhayr Hayri ve kardeşi Nazar Muhammed Neva, Kaysarlı Mirza Muhammed Yahya Nadim, Şibirğanlı Mevlevi Abdul Gani, İlmi Sarıpullu Kari, Muhammed Azim Azimi, Maymanalı Mevlevi Alaeddin ve Muhammed Emin Uçkun. Zikredilen isimlerden Abulhayr Hayri ve kardeşi Nazar Muhammed Neva ve Mevlevi Alaeddin Afganistan Türklerinin siyasi uyanışı yolunda büyük mücadele verdiler" (Türk Dünyası El Kitabı, Cilt:3,1992:121).

"1963'te Afganistan'ın siyasi hayatında" yeni demokrasi adı altında hareketler başladı. Anayasa yenilendi. Siyasi faaliyetlere izin verildi. Suçlular serbest bırakıldı. Bu demokrasiden en çok faydalanan komünistler oldu. Türkler bu açılmadan faydalanarak bir saatlik Türkçe

radio programı yapmaya başladı; fakat Türkçe gazete çıkarmaya hükümet izin vermedi. 1973'te Davut Han'ın darbesiyle kurulan cumhuriyet devrinde Türkçe program da radyodan kaldırıldı (Türk Dünyası El Kitabı, Cilt:3,1982:121).

Afganistan tarihinin karanlık dönemi Nisan 1978'lere denk gelmektedir. Aslında önceden açıkladığımız gibi bu topraklarda yaklaşık iki yüz yıldan beri huzursuzluk sürmektedir. İngiltere başta olmak üzere batının sömürge politikasının sonucu; medeniyet, kültür ve bilim beşiği olan Turan, Horasan ve Maverünnehir çok acılar çekmiştir. Kimi zaman Batı sömürge siyaseti sebebiyle millet ezilmiş kimi zaman da Rus komünist sömürgesi altında Afganistan halkı acı çekmiştir. Şimdi de durum pek farklı değildir.

Afganistan Devleti Peştü ve Dari dilleri hariç tüm dilleri aynı statüde görmektedir. Afganistan'da resmî eğitim, resmî mektep derken devlet tarafından resmî şekilde açılan eğitim kurumlarından bahsediyoruz. Çünkü resmî eğitim, özgün ve belirli kurallara bağlı kalınarak bütün plan ve programların devlet tarafından yapıldığı bir eğitim biçimidir. Önceki dönemlerde her şeyi devlet yapardı ve öğrenci yalnızca okumakla mükellefti. Resmî okullardan mezun olanları da devlet, resmî kurumlarında görevlendirmekteydi.

Komünizm döneminden önce okullarda uygulanan ders programı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Tablo-1.

Sıra	Dersler	Birinci Devre Ders Saatleri			İkinci Devre Ders Saatleri		
		1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	5.Sınıf	6.Sınıf
1	Kur'an-ı Kerim	4	4	4	4	4	4
2	Peştuca	5	4	4	5	5	5
3	Derice	7	6	6	5	4	5
4	Hesap/Handese	4	4	4	4	5	5
5	Tarih	-	-	-	2	2	2
6	Hayat Bilgisi	5	5	5	-	-	-
7	Tabiyat Bilgisi	-	-	-	2	2	2
8	Resim / El İşi	3	3	3	2	2	2
9	Hünn-ü Hat	-	2	2	2	2	1
10	Spor	1	1	1	1	1	1
11	Cografya	-	-	-	2	2	2
TOPLAM		29	29	29	29	29	29

Afganistan Genelinde Kullanılan Dil Dersi Saatleri Uygulaması: Peştunların yaşadığı bölgelerde Peştuca ile Derice Dilleri yer değiştirmektedir.

Kominizim döneminde okullarda 7–12.sınıflarda, aşağıdaki dersler okutulmaya başlandı:

- Siyasi İlimler Tarihi
- Camianın Sosyal Ekonomik Yapısı
- Sosyalizm ve Sosyalizmin Dünyadaki Başarıları
- Tabaka ve Tebekat-ı Mübarize (mücadele)
- Emperyalizm ve Sömürge Sistemi
- İşçi Tabakasının İnkılâp-ı Nühzetleri
- Sosyalist İnkılâp
- Rusya'nın Komünist Partisi Tarihi
- Genel Mülkiyet Nasıl Genel Üretime Dönüşebilir?
- Komünizm ve Sosyalizmin En Son Dönemi
- Devlet ve İnkılâp
- “Sosyalizm” Blok unun Adilane Savaşı ve “Batı Blok”unun Gayr-i Adilane Savaşı
- Taoizm ve İlmi Sosyalizme Göre Onun İnhirafları
- Afganistan Halk Demokratik Partisinin Tarihi
- Afgan – Sovyetler Dostluğu

Nisan 1978'de Davud Han rejimine son verip iktidara geçen komünistler sözde azınlıklara kendi ana dillerinde eğitim görme ve yayın yapma hakkı vaat etmişti. Afganistan da azınlık çoğunluk meselesi bir bakıma Sovyetler Birliği'ndeki duruma benzemektedir; yani azınlık olarak gösterilen topluluklar aslında çoğunluğu teşkil ediyorlar. Afganistan'da yedi milyon Türk azınlık olarak gösterilmekte ve dört milyon Peştu siyasi otoriteye sahip olduğu için çoğunluk kabul edilmektedir. Komünistlerin iktidara gelmesi ile azınlık ve çoğunluk meselesinin temelinde hiç bir değişiklik olmadı sadece bu işin propagandası

yapıldı. Davud Han zamanında kaldırılan Özbek Türkçesi ve Türkmen Türkçesi ile radyo yayınına izin verildi. Siyasi amaçlar doğrultusunda Türklerin yaşadığı bölge yani Türkistan da sözde Özbekçe ve Türkmençe ilkokul kitapları hazırlandı. Afganistan İlimler Akademisinde Özbekçe “YULDUZ” ve Türkmençe “GURUŞ” adlı gazeteler yayınlanmaya başladı (Türk Dünyası El Kitabı, Cilt:3, 1982:121).

Daha sonra Peştü ve Dari dilleri dışında, burada konuşulan tüm diller resmi dil olarak kabul edilmese de bu dillerin konuşulduğu bölgelerde halkın çocuklarını kendi ana dillerinde okuyup-yazabilmeleri için bölgesel okullar Maarif Bakanlığı Tercüme Bölümü çerçevesinde bölgesel dillerin (Özbekçe, Türkmençe, Beluçice, Paşayice ve Nuristanice) öğretildiği bölümler açıldı. Radyo, televizyon ve gazetelerde de bu dillere yer vermeye ve bu dillerde ders kitapları hazırlanmaya başlandı. 1985 yılında da Kabil Üniversitesi Dil ve Edebiyat Fakültesi çerçevesinde Özbek Dili ve Edebiyatı Bölümü açıldı.

Taliban hükümeti döneminde yukarıda adı geçen bölümler ve okullar kapatılıp çalışanları işten atıldı. Bu durum en az on sene sürdü.

4 Ocak 2006 tarihinde yeni anayasa kabul edildi. Yeni anayasanın 16. maddesinde dil konusu: “Afganistan’da konuşulan diller Peştuca, Darice, Özbekçe, Türkmençe, Bellucca, Paşseice, Nurustanca, Pamirce”dir şeklinde belirtilmiştir. Bunlardan Peştuca ve Darice resmi dilleridir. Bölgelerinde çoğunluğu teşkil eden Özbek, Türkmen, Bellucca vb. üçüncü resmi dil olarak kabul edilmiştir. Afganistan tüm dillerin yükselişi ve ilerlemesi için faydalı programlar çerçevesinde iletişim, matbuat ve okullarda planlamalar yapacaktır (Afganistan Anayasası, 16.madde, 2006).

1.4 Türkiye ile Eğitim Sahasında İşbirliği

İlk adımlar Türkiye’den görevlendirilen bilim ve iş adamlarının yardımlarıyla atılmıştır. Askerî ve mülki alanlarda başlayan ilişkiler eğitim sahasına da yayılmıştır.

1979 yılına kadar Afganistan Millî Eğitimi’nde yerli Türklerin dili ve edebiyatına yer verilmemiştir. Türk devletinin Afganistan’daki bütün kültürel faaliyetlerine rağmen Türkiye Türkçesinin eğitimi; İngilizce, Fransızca ve Almanca gibi diğer yabancı dillere verilen öneme sahip değildir.

1.5 Afganistan'da Türkiye Türkçesinin Eğitimi

Afganistan'da ilk Türkçe kursu, "Sıhhat-ı Revani" denilen sağlık merkezinde haftada iki gün şeklinde başladı. Ders malzemesi olarak bir okuma kitabı mevcuttu. Öğrencilerin tamamını Afganistanlı Türklerden ibaret toplam 19 kişiydi. Ne yazık ki bu kurs birkaç ay sonra kapandı.

16 Nisan 1992 tarihinde Afganistan'da komünist rejim General Dostum'un birleşik silahlı güçleri tarafından devrilmesinden sonra Afgan - Türk Okulları'nın açılış kararı alındı.

Afganistan'da Afgan-Türk okullarının açılışı tesadüfi değildi. İlk Türk Okulu Kuzey bölgesinin Şibirgan şehrinde 1995 yılında açılmıştı. Bu okul Türkiye devletinin resmî faaliyeti esasında açılmasından dolayı Afganistan'da Türkçenin eğitimi ve Türk dilinin yayılmasında büyük paya sahip olduğu muhakkaktır.

Afgan-Türk okulları Afganistan'ın farklı bölgelerinde kademe kademe açılmıştır. Çünkü eğitim faaliyetlerinin sağlıklı bir şekilde sürdürebilmesi için öncelikle o yerin güvenliğinin temin edilmesi gerekiyordu. Kuzey bölgesi özellikle General Dostum'un memleketi olan Şibirgan şehri bu özelliği taşımaktaydı. Lise 75 öğrenciyle öğretime başlamıştır. Bu sayı 2006'da 350'ye ulaşmıştır. Yedinci sınıfta bitiren öğrenciler imtihandan geçerek bu okula alınmakta ve on ikinci sınıfta lise diplomasıyla mezun olmaktadır. Bu öğrencilerin 150'si yatılı okumaktadır. Bu okuldaki öğretmenlerden on dördü Türkiyeli, on biri ise Afganistanlıdır.

Afgan-Türk okullarında beş dilde eğitim verilmektedir. Bu diller Fransızca, Peştuca, Arapça, Türkçe ve İngilizcedir. İngilizce eğitimi Oxford ve Cambridge modelinde yapılmaktadır. Sekizinci sınıflarda (hazırlık) haftada 20 saat İngilizce, 8 saat Türkçe okutulmaktadır. İngilizce ve Türkçe dersleri Türkiye'den gelen öğretmenler tarafından verilmektedir. Bu dersler dışındaki dersler ise alanında uzman yerli öğretmenler tarafından verilmektedir. Matematik, fizik, kimya, biyoloji, bilgisayar dersleri 8. sınıfın ikinci döneminden itibaren İngilizce olarak okutulmaktadır.

Genelde kuzey bölgesinin Faryab, Cevizi can, Seri pul, Andhoy, Mezar-Şerif, Kunduz, Tahar, Semengan, Bedeşşan gibi çoğunluğu Türklerin oluşturduğu şehirlerdeki okullarda aşağıdaki tabloda gösteri-

len derslerin tümü Özbek Türkçesi veya Türkmen Türkçesinde okutulmaktadır. Devletin resmi dili olan Peştuca ve Derice dersleri de mecburi olarak verilmektedir. Yabancı dil olarak ise memleket genelinde İngilizce okutulmaktadır.

Yeni uygulamaya göre Kuzey bölgelerinde uygulanacak olan ders programı Tablo-2 de gösterilmiştir.

Sayı	Dersler	Birinci Devre Ders Saatleri			İkinci Devre Ders Saatleri		
		1.sınıf	2.sınıf	3.sınıf	4.sınıf	5.sınıf	6.sınıf
1	Kur'an-ı Kerim	4	4	4	4	4	4
2	Peştuca	4	4	4	4	4	4
3	Darice	4	4	4	4	4	4
4	Hesap / Hendese	4	4	4	4	5	5
5	Tarih	-	-	-	2	2	2
6	Hayat Bilgisi	5	5	5	-	-	-
7	Tabiat Bilgisi	-	-	-	2	2	2
8	Resim / El işi	3	3	3	2	2	2
9	Hüsn-ü Hat	-	2	2	2	2	1
10	Spor	1	1	1	1	1	1
11	Coğrafya	-	-	-	2	2	2
12	Y.D. İngilizce	4	4	4	4	4	4
13	Özbekçe veya Türkmençe	7	6	6	5	5	5
TOPLAM		37	37	37	37	37	37

TC. Büyük Elçiliği ile Afgan hükümeti arasındaki görüşmeler Türkojji bölümü kurulması için yapılan çalışmalar 22 Şubat 2001'de sonuca ulaşmış ve Kabil Üniversitesi'nde Türk Dili ve Edebiyat Bölümü eğitim-öğretime başlamıştır.

Sonuç ve Öneriler

Afganistan'da eğitimin temeli Türk bilim adamlarının yardımı ve doğrudan teşebbüsü ile atılmıştır. İlk Hukuk ve Siyasal Bilgiler Fakültesi, ilk Tıp Fakültesi ve sanatoryum, Kabil'de Şah Amanullah zamanının-

da açılmıştır. Afgan-Türk dostluğunun bu kadar derin tarihî köklerine sahip olmasına rağmen Türk dilinin eğitimi öğretimi konusu ihmal edilmiştir. Hâlbuki Afganistan'da İngilizce, Fransızca, Almanca ve Rusça gibi yabancı diller çok eskiden beri Kabil Üniversitesi Dil ve Edebiyat Fakültesi'nde öğretilmekteydi.

Afganistan Türkleri, uzun yıllar en doğal hakkı olan ana dili ile eğitimde mahrum olup kendi arasında bile korkarak ve utanarak konuşmuşlar. Bu durumdan etkilenen bazı ailelerin çocukları Türkçeyi unutup Farsça konuşur halde gelmiştir.

Afganistan'da Türkçe eğitiminin amaçlarından biri Afgan-Türk dostluğunu eğitim ışığında daha da parlatıp aydınlığa çıkarmaktır.

Doğru ve samimi bir dil eğitimi ile memlekette barış, birlik ve adaleti tesis edebilmek mümkündür. Bunun yollarından biri de hem Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne hem de Afganistan'daki Türkoloji çalışmalarının desteklenmesidir.

Kaynaklar

- Afganistan Anayasası*, 28 Ocak 1923. Kabil: Devlet Matbaası.
- Afganistan Anayasası*, 2006. Kabil: Devlet Matbaası.
- Afganistan Büyük Elçiliği Dergisi* (Eylül-2006), Sayı:3. Ankara.
- Fazıl, F. (2003). *Emir Habibullah Padişahlığından Serdar Muhammed Haşimin Sedaretine Kadar Afganistan*, İkinci Baskı. Meyvend Yayınevi, Kabil.
- Gubar, M. G. M. (1967). *Afganistan Der. Mesir-i Tarih, Kabil Üniversitesi Dergisi*. 1932. Üniversite Yayınevi, Kabil.
- Kamgar, C. (2003), *Afganistan'ın Maarifi*. İkinci Baskı. Afganistan-Kabil, Meyvend Yayınevi, Kabil.
- Karasar, N. (2003), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Nobel Yayınevi, Ankara.
- M. İsmail, M. İbrahim. (2003), *Sovyet İşgalinden Günümüze (1979-2003)*. Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi). Kayseri
- M. İsmail. M. İbrahim. (2003), *Trajik Afganistan*, Tarih Düşünce Kitapları Yayını, İstanbul.
- Meslek ve Yüksek Eğitim Bakanlığı, (1980), "Talim ve Terbiye İdare ve Yöneticilik Semineri", *Milli Fen ve Teknoloji Komisyonu Dergisi*, Kabil.

- Namık Şahbarani, B. (2000), *Özbek Edebiyatı Tarihi*, Pişaver-Pakistan.
- Saray, M. (1987), *Afganistan ve Türkler*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul.
- Selim, Y. (2004), *Afganistan ve Dostum*, Hilal Yayınları, Ankara.
- Şimşir, N. B. (2002), *Atatürk ve Afganistan*, ASAM Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara.
- Türk Dünyası El Kitabı*, Cilt:3, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, İkinci Baskı, Ankara.
- Zehir, P. M. İlmî, Dr. Muhammed Y. (1960), *Afganistan Maarif Tarihi*, Cilt:2, Maarif Matbaası, Kabil.
- <http://www.atin.org/detail>. 08.10.2009).